

“Our sins against creation”

- En diskursanalys om konstituerandet av hållbar utveckling i Laudato Si'

Abstract

Pope Francis released his first encyclical, *Laudato Si'*, in 2015. It is the first encyclical in the history of the Church dealing with sustainable development. How the pope constitutes sustainable development can be crucial in determining how countless people perceive the concept and, as a consequence, what is done in regards to sustainable development. Therefore, the aim of this study is to examine how Pope Francis constitutes the concept sustainable development in *Laudato Si'*.

This thesis is answered by using Maarten Hajers argumentative discourse analysis on *Laudato Si'*. Like all discourse analysis, it is a combined theory and method. In accordance with Hajers discourse analysis, the encyclical has been studied to find so called storylines. Four different, yet integrated, groups of storylines related to sustainable development have been found. These groups relate to God, people's attitudes, an integrated world and finally a human debt. Pope Francis has thereby constructed a discourse regarding sustainable development and a constitution of the concept. The constitution differs from the widespread constitution in Agenda 2030, mostly because the pope explicitly gives the concept a moral aspect, and focus on individuals rather than countries. Also, compared to Agenda 2030, the pope barely includes economic growth.

Nyckelord: hållbar utveckling, *Laudato Si'*, påven Franciskus, diskursanalys, Maarten Hajer

Antal ord: 9944

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Katolicismen, påven och encyklikor	1
1.2	Konstitueringen av hållbar utveckling i Agenda 2030.....	3
1.3	Syfte och frågeställning.....	5
1.4	Tidigare forskning	5
2	Teori, metod och material	7
2.1	Material	7
2.2	Diskursanalys som teori	8
2.3	Diskursanalys som metod: Hajers argumentativa diskursanalys	9
2.4	Metodologiska och teoretiska reflektioner	10
2.5	Uppsatsens analysmodell	11
3	Analys	13
3.1	Gud som en del av hållbar utveckling.....	13
3.1.1	Problem	13
3.1.2	Lösning.....	14
3.2	Inställning som en del av hållbar utveckling.....	15
3.2.1	Problem	15
3.2.2	Lösning.....	16
3.3	Integration som en del av hållbar utveckling	17
3.3.1	Problem	17
3.3.2	Lösning.....	18
3.4	Skuld som en del av hållbar utveckling	19
3.4.1	Problem	19
3.4.2	Lösning.....	20
4	Diskussion	22
4.1	Jämförande diskussion	22
4.2	Diskursanalytisk diskussion	23
5	Slutsats och förslag till vidare forskning	25
5.1	Slutsats	25

5.2	Förslag till vidare forskning	26
6	Referenser	27

1 Inledning

”Today [...] we have to realize that a true ecological approach always becomes a social approach; it must integrate questions of justice in debates on the environment, so as to hear both the cry of the earth and the cry of the poor.” (Påven Franciskus 2015, s. 14)

Citatet ovan finns i påven Franciskus encyklika *Laudato Si'* som publicerades i maj 2015. *Laudato Si'* är den första encyklikan i katolska kyrkans historia som behandlar klimatet och hållbar utveckling (Yale FES 2015). Hållbar utveckling är ett koncept vars innebörd har varierat över tid (Langhelle 2017). Hur konceptet konstitueras i *Laudato Si'* indikerar den katolska kyrkans inställning till hållbar utveckling - en inställning som kan påverka många och de åtgärder som vidtas för detta. Det huvudsakliga syftet med denna uppsats är att undersöka hur hållbar utveckling konstitueras i *Laudato Si'*. Encyklikan kan ses som ett bidrag till den diskursiva kamp som forskaren Maarten Hajer anser pågår om hur klimatproblemen ska definieras och vilken mening som ska tillskrivas klimatet. Enligt Hajer är hanteringen av klimatet beroende av hur problemen konstitueras (Hajer 1995, s. 2-8). I studien undersöks hur hållbar utveckling konstitueras genom att använda Hajers diskursanalytiska metod. I enlighet med diskursanalytisk metod ställs studiens resultat mot en kontext eftersom resultatet då kan förstås bättre (Jørgensen – Phillips 2000, s. 133 & 151). Följaktligen har uppsatsen ett bisyfte, vilket är att jämföra *Laudato Si'*s konstituering av hållbar utveckling mot den i av FN utgivna Agenda 2030 - en brett accepterad konstituering.

Detta kapitel inleds med en bakgrund om katolicismen, påven och encyklikor. Därefter följer en avdelning som redogör för konstitueringen av hållbar utveckling i Agenda 2030, vilken kommer användas för jämförelse i avdelning 4.1 mot studiens resultat. I avdelning 1.3 presenteras uppsatsens syfte och frågeställningar. Kapitlet avslutas med en redogörelse för tidigare forskning och hur denna uppsats förhåller sig till den forskningen.

1.1 Katolicismen, påven och encyklikor

Den katolska kyrkan är världens äldsta och största transnationella organisation (Troy 2016). Det finns ungefär 1,3 miljarder katoliker i världen (Stockholms katolska stift 1). Den katolska kyrkan är den enda religionen som är en juridiskt erkänd medlem av det internationella samfundet (Troy 2016). Påven är landet

Vatikanstatens statsöverhuvud och samtidigt den katolska kyrkans högste ledare (Nationalencyklopedin, "Vatikanstaten"). Den kyrkliga aspekten, påveämbetet, kallas för den Heliga stolen och har diplomatiska representanter i 179 länder (Troy 2016). Påven och Vatikanstaten utgör katolicismens politiska samt religiösa centrum (Nationalencyklopedin, "Vatikanstaten").

För katoliker betyder påveämbetet mer än att den som innehar ämbetet är katolicismens högste ledare, exempelvis betyder ordet påve på latin, religionens huvudsakliga språk, ungefär "pappa". Därtill kan påvens inflytande synas i ämbetets alternativa namn, vicarius Christi, vilket betyder Kristi ställföreträdare (Nationalencyklopedin, "påve"). Ofta gäller ofelbarhetsdogmen för påvens arbete, det vill säga regeln om att påven är ofelbar (Nationalencyklopedin, "ofelbarhetsdogmen").

Den nuvarande påven Franciskus är kyrkans 266:e påve. Han utsågs till ämbetet den 13 mars 2013 (Stockholms katolska stift 2). När han valdes till påve antog han namnet Franciskus efter helgonet Franciskus av Assisis, som helgonförklarades för sitt arbete med fattiga och för sin hänsyn gentemot djur och natur. I sitt installationstal deklarerade påven Franciskus att han ämnade hedra helgonet (Yale FES 2015).

Påven Franciskus har fått mycket uppmärksamhet i media (Yale FES 2015), vilket kan anses ge honom ett ökat inflytande utöver det som vanligtvis följer påveämbetet. Exempelvis är påven Franciskus aktiv på flera hemsidor, har konton på sociala medier och en egen mobilapp (Stockholms katolska stift 3). Påvens twitterkonto är ett av världens största och mest retweetade (Narbona 2016, s. 90-109).

Katolska kyrkan har sedan den etablerades agerat i internationell politik och påven är kyrkans främste diplomat. Organisationen och påven agerar ofta inom internationella organisationer, såsom EU och FN (där den katolska kyrkan erhållit status som permanent observatör). Utgivandet av *Laudato Si'* är i sig ett exempel på påvens agerande i det internationella samfundet, eftersom den släpptes med syftet att påverka den globala konstitueringen av hållbar utveckling (Yale FES 2015).

Laudato Si' är en encyklika. En encyklika är en text skriven av en påve, men ofelbarhetsdogmen appliceras inte på encyklikor och de anses således inte ofelbara (Nationalencyklopedin, "encyklika"). Likväl är encyklikor skrivna i en uppmanande ton och det görs tydligt att det som står ska tas seriöst. De är en av påvens viktigaste undervisningsformer. Följaktligen är det inget uttryckligt krav att katoliker tror och agerar i enlighet med encyklikor, men det förväntas ändå att de ska göra det. Encyklikor görs lättillgängliga och deras budskap får stor spridning. Oftast riktas encyklikor till alla kyrkans medlemmar eller till endast biskoparna. I *Laudato Si'* riktar sig påven Franciskus till all världens människor (Yale FES 2015).

Laudato Si' är den första encyklikan som behandlar klimatet och den har fått mycket uppmärksamhet. Det är dock inte katolska kyrkans första uttalande om klimatet - påvarna Paul VI, John Paul II och Benedict XVI har kommenterat klimatet. Utöver påvliga uttalanden har katolska biskopar och grupper på nationell samt lokal nivå yttrat sig om miljön (Yale FES 2015). Flera andra religiösa

samfund har också uttalat sig om klimatet. Exempelvis har Svenska kyrkan gett ut "Ett biskopsbrev om klimatet" (Svenska kyrkans biskopar, 2019), den judiska gemenskapen har gett ut "The Rabbinic Letter on the Climate Crisis" och den muslimska gemenskapen har gett ut "The Islamic Climate Declaration" (Earth Day Network 2015).

Sammanfattningsvis har den katolska kyrkan en politisk särställning jämfört med andra religioner och jämfört med många andra organisationer. Dess medlemskap i det internationella samfundet, dess diplomater, dess politiska ageranden, dess uppmärksamhet av och agerande i medier, dess institutionalisering och dess många följare gör att den katolska kyrkan kan anses ha ett stort inflytande - inte bara över katoliker utan även över flertalet aktörer i världen. Således kan encykliken *Laudato Si'* anses vara av stort intresse när det gäller konstitueringen av hållbar utveckling.

1.2 Konstitueringen av hållbar utveckling i Agenda 2030

FN:s Världskommission för miljö och utveckling lanserade konceptet hållbar utveckling år 1987 då de gav ut rapporten "Vår gemensamma framtid". Det var första gången ett hållbart klimat och en social utveckling sammanfördes (Langhelle 2017, s. 181-182). Sedan dess har hållbar utveckling varit en del av FN (Nationalencyklopedin, "hållbar utveckling"). År 1992 antog FN Agenda 21, i vilken konceptet utvecklades utifrån formuleringen från 1987. Hållbar utveckling konstituerades till att bestå av tre integrerade och odelbara dimensioner - en social, en ekonomisk och en miljömässig (Langhelle 2017, s. 188).

Den 25 september 2015 antog FN Agenda 2030. Det är FN:s senaste målformulering angående hållbar utveckling. Återigen förändrades konceptets innebörd något (Langhelle 2017, s. 196). Agendan innehåller 17 globala mål och 169 delmål för hållbar utveckling vilka ska ha nåtts år 2030. Målen beskrivs balansera de tre integrerade och odelbara dimensionerna av hållbar utveckling från Agenda 21. Således görs dimensionerna till en del av konceptet hållbar utveckling i Agenda 2030. Därtill konstitueras konceptet till att bestå av en intra- och intergenerationell aspekt, eftersom dagens behov ska uppfyllas utan att riskera kommande generationers möjlighet att tillfredsställa sina behov (FN 1).

I Agenda 2030 anses de 17 målen inte kunna delas upp efter de tre dimensionerna, med motiveringen att dimensionerna är integrerade och odelbara (FN 2015, A/RES/70/1). FN utvecklar påståendet till att ekonomisk *tillväxt*, social *inkludering* och ett *skydd för miljön* krävs för att uppnå hållbar utveckling (FN 2).

Minskad fattigdom är centralt i Agenda 2030:s konstituering av hållbar utveckling. Det förklaras vara den största globala utmaningen och det mest centrala kravet för att uppnå hållbar utveckling (FN 2015, A/RES/70/1, s. 1). Den huvudsakliga lösningen beskrivs vara en socialt inkluderande och rättvis

ekonomisk tillväxt (FN 2). Detta, i sin tur, kräver att produktionen och konsumtionen av varor och tjänster sker mer hållbart (FN 2015, A/RES/70/1).

Agenda 2030 gäller för alla människor och alla länder, men är inte juridiskt bindande. Medlemsländernas regeringar bär ansvaret för att målen genomförs. Agenda 2030 är den första agendan för hållbar utveckling som inkluderar alla världens länder, oavsett inkomst- eller utvecklingsnivå. Likväl görs en distinktion i agendan mellan utvecklade länder och utvecklingsländer. Exempelvis uppmanas alla länder till ekonomisk tillväxt, men utvecklingsländer uppmanas mest. Därtill förklaras utvecklingsländer behöva särskilt stöd för att uppnå hållbar utveckling. Utvecklade länder uppmanas att ta ledningen i arbetet för hållbar utveckling, inte minst gällande skapandet av en hållbar produktion och konsumtion av varor och tjänster. Motiveringen är att utvecklade länder anses ha större kapacitet att arbeta för hållbar utveckling (FN 2015, A/RES/70/1).

Agenda 2030 har kritiserats för sin konstituering av hållbar utveckling. Huvudsakligen riktas kritiken mot att agendan lägger för stort fokus på mänsklig utveckling och för lite fokus på hållbart klimat. Agendan har även fått kritik för att vara naiv och vag gällande vilka konkreta åtgärder som behöver vidtas (Langhelle 2017, s. 196). Eftersom agendan inte är bindande och saknar sanktioner, har den även kritiserats för att vara ett sätt för aktörer att undvika att vidta åtgärder (Sachs 2017).

Kritiken som beskrivs ovan har, i stort, riktats mot alla konstitueringar av konceptet. Att konceptet är så vagt att det behöver kontextualiseras är dock ett skäl till dess genomslag (Nationalencyklopedin, "hållbar utveckling"; Langhelle 2017, s. 188-193). Den norske statsvetenskapliga forskaren Oluf Langhelle anser således att grundproblemet i konceptet hållbar utveckling verkar kvarstå, även efter lanserandet av Agenda 2030. Grundproblemet, enligt Langhelle, är att sammanföra ett hållbart klimat med en social utveckling på global nivå inom och mellan generationer (Langhelle 2017, s. 195-197). Langhelle drar slutsatsen, utifrån konceptets vaghet, att hållbar utveckling inte har bara en enda innebörd. Enligt Langhelle för människor ofta in sin redan existerande politiska och filosofiska världsbild i konceptet, vilket påverkar hur de uppfattar och definierar hållbar utveckling (Langhelle 2017, s. 198).

Alla världens länder har anslutit sig till Agenda 2030. Därtill förväntas agendan inkorporeras även av alla andra aktörer (FN 2015, A/RES/70/1). I skrivande stund hänvisar de flesta privata och offentliga aktörer till agendan, och/eller utgår från dess konstituering av hållbar utveckling (Langhelle 2017). Exempel är Europeiska Unionen, Nationalencyklopedin, Sveriges regering och Microsoft (Europeiska kommissionen; Nationalencyklopedin, "hållbar utveckling"; Regeringskansliet; Microsoft). Sedan FN skapade konceptet hållbar utveckling, har FN stått för de konstitueringar av hållbar utveckling som blivit brett accepterade globalt (Langhelle 2017). Agenda 2030 är den senaste av FN:s målformuleringar angående hållbar utveckling (Langhelle 2017, s. 196), och det är den första målformuleringen som berör all världens länder. Således utgör konstitueringen av hållbar utveckling i Agenda 2030 en relevant bakgrund att ställa denna uppsats resultat gentemot, en relevant grund för jämförelse.

1.3 Syfte och frågeställning

Denna uppsats huvudsyfte är att undersöka hur konceptet hållbar utveckling konstitueras i påven Franciskus encyklika *Laudato Si'*. Studien genomförs utifrån det diskursanalytiska antagandet att språket konstituerar den sociala omvärlden och språkanvändning får konkreta konsekvenser (se avdelning 2.1). Hur hållbar utveckling konstitueras, inte minst i en inflytelserik encyklika som *Laudato Si'* (se avdelning 1.1), kan följaktligen få konkreta konsekvenser. För att analysera konstitueringen av hållbar utveckling i *Laudato Si'*, utförs Maarten Hajers diskursanalytiska metod.

Denna uppsats huvudsyfte är sålunda att besvara följande frågeställning: *Hur konstitueras hållbar utveckling i Laudato Si'?*

För att säga något meningsfullt om resultaten av en diskursanalys behöver resultaten ställas mot någon form av bakgrund (Jørgensen – Phillips 2000, s. 133 & 151; Hajer – Laws 2008.). Således ges denna studie även ett bisyfte, vilket är att jämföra påvens konstituering med den i Agenda 2030. Agenda 2030 har valts för jämförelse eftersom dess konstituering kan anses vara en av de mest accepterade (se avdelning 1.2).

Denna uppsats bisyfte är sålunda att besvara följande frågeställning: *Skiljer sig konstitueringen av hållbar utveckling i Laudato Si' från konstitueringen av hållbar utveckling i Agenda 2030 och i så fall på vilket sätt?*

För att skilja uppsatsens huvudsyfte från dess bisyfte, undersöks den första i uppsatsens analys och den senare i avdelning 4.1. I slutsatsen besvaras båda frågeställningarna, men tyngden läggs på huvudsyftet.

1.4 Tidigare forskning

Det har forskats mycket om *Laudato Si'* inom flera discipliner. Den akademiska uppmärksamhet som givits texten kan sannolikt förklaras med textens möjlighet att ha stort inflytande (se avdelning 1.1). Mest förekommande är forskning inom statsvetenskap och teologi, där de teologiska studierna har allra högst frekvens. I dessa studier undersöks ofta hur *Laudato Si'* förhåller sig till katolicismen och den katolska kyrkan samt hur encyklikan kan tänkas påverka religionen (se t.ex. Jiao Zhang 2016; Hrynkow 2018; Scherz 2018). Den tidigare statsvetenskapliga forskning som utförts om *Laudato Si'* berör ofta encyklikans möjliga effekter på konkreta politikområden (se t.ex. Freyfogle 2019; Abidin Bagir 2019; Kaufman 2018). Det finns även studier som undersöker sociologiska aspekter av *Laudato Si'* och som ofta integrerar hållbar utveckling i analysen (se t.ex. Walsh – Solarino 2016; Landrum m.fl. 2017).

Denna studie skiljer sig från tidigare forskning genom att undersöka hur konceptet hållbar utveckling konstitueras i *Laudato Si'*. Därtill jämförs *Laudato*

Si's konstituering med den i Agenda 2030. Att kombinera dessa två syften har mig veterligen inte gjorts tidigare. I denna studie undersöks hur hållbar utveckling konstitueras genom att i encyklikan finna och analysera storylines (vilka utmärker diskurser). Detta skiljer studien ytterligare från tidigare forskning som sällan är uttrycklig diskursanalys. Specifikt genomförs i denna studie en diskursanalys utifrån Hajers metod (1995; 2006), vilken mig veterligen inte har använts tidigare för att analysera Laudato Si'. Sammanfattningsvis anser jag att denna studie fyller en lucka i tidigare forskning och således är den inomvetenskapligt relevant (Esaiasson m.fl. 2017, s. 32).

2 Teori, metod och material

I denna studie utförs en diskursanalys, med utgångspunkt i Hajers argumentativa diskursanalys. Metoden är skapad för att undersöka hur språk, främst i policys, formar människors verklighetsuppfattning. Detta i sin tur påverkar vilka åtgärder som vidtas (Hajer 1995). Metoden kan därmed anses väl lämpad för att undersöka hur hållbar utveckling konstitueras i *Laudato Si'*. Med metoden diskursanalys följer vissa teoretiska premisser som forskaren som utför analysen behöver acceptera. Diskursanalys är följaktligen både en teori och en metod (Jørgensen – Phillips 2000, s. 10-12).

I detta kapitel presenteras först materialet som utgör grunden för denna studies diskursanalys. Därefter följer en redogörelse för diskursanalysens teoretiska premisser. Dessa tas återigen upp i avdelning 2.4, där en diskussion förs om de metodologiska implikationer som följer valet av teori och metod. I avdelning 2.3 beskrivs Hajers argumentativa diskursanalys. I kapitlets sista avdelning beskrivs hur metoden används i denna studie och det redogörs för studiens analytiska ram.

2.1 Material

Det material som diskursanalysen utförs på är påven Franciskus encyklika *Laudato Si'* (2015). Jag har valt *Laudato Si'* av skälet att den kan anses utgöra en inflytelserik text och kan i hög grad hävdas representera katolska kyrkans inställning (för vidare, se avdelning 1.1). Det är i skrivande stund över fyra år sedan *Laudato Si'* gavs ut. Franciskus, som fortfarande är påve, har sedan år 2015 inte släppt någon text angående hållbar utveckling som är av samma dignitet som en encyklika (för vidare om encyklikor och inflytande, se avdelning 1.1). Således kan den konstituering av hållbar utveckling som görs i *Laudato Si'* anses vara påvens, och följaktligen katolicismens, mest aktuella.

Genom att endast undersöka *Laudato Si'* exkluderas likväl flera uttalanden av representanter för katolska kyrkan angående hållbar utveckling vilka skulle kunna vara av intresse. Denna avgränsning har gjorts delvis på grund av bristande resurser, delvis för att jag anser att *Laudato Si'* utgör tillräckligt material för att uppnå uppsatsens syfte.

I *Laudato Si'* gör påven ett anförande, riktat till all världens människor, angående hållbar utveckling. Texten inleds med en introduktion till ämnet samt ett vädjande av påven för en hållbar utveckling. Därefter, i encyklikans första kapitel, beskriver påven hur han ser på det rådande läget för planeten och mänskligheten. I det andra kapitlet resoneras kring hållbar utveckling från ett kyrkligt perspektiv. Det efterföljande kapitlet behandlar människans påverkan på klimatet. I

encyklikans fjärde kapitel förespråkar påven en världssyn som ser allt som integrerat. Kapitel fem och sex behandlar åtgärder för att uppnå hållbar utveckling, där det sjätte fokuseras mer på etiska och moraliska lösningar. Encyklikan avslutas med två böner, där den första är till för alla som tror på en gud, medan den andra är riktad specifikt till kristna (Påven Franciskus 2015).

Övrigt material som används i denna uppsats är bedömt efter de källkritiska kriterierna äkthet, oberoende, samtidighet och tendens (Esaiasson m.fl. 2017, s. 288). Syftet med att kontrollera allt material utifrån dessa kriterier har varit att använda korrekt fakta och således stärka studien. För beskrivning av Agenda 2030, liksom motivering till att använda agendan som jämförelse för studiens resultat, se avdelning 1.2.

2.2 Diskursanalys som teori

Inledningsvis bör begreppet diskurs preciseras. Hajer definierar diskurs som “an ensemble of ideas, concepts, and categories through which meaning is given to social and physical phenomena, and which is produced and reproduced through an identifiable set of practices.” (Hajer 1995, s. 44). Diskurser är strukturer som är inbäddade i språket (Hajer 2006, s. 68). Eftersom Hajers metod används i denna uppsats, används även hans definition av begreppet diskurs. Hans definition skiljer sig inte nämnvärt från andra definitioner av diskurs (se t.ex. Jørgensen – Phillips 2000, s. 7).

I diskursanalys är teori och metod sammanlänkade. Ämnar en forskare använda metoden, behöver forskaren acceptera diskursanalysens teoretiska premisser. Dessa premisser härstammar från socialkonstruktionismen (Jørgensen – Phillips 2000, s.10-12). Det finns enligt Vivien Burr fyra sådana teoretiska premisser: en kritisk inställning till den objektivistiska uppfattningen att kunskap om världen kan betraktas som objektiv sanning; hur vi uppfattar och konstituerar världen är historiskt och kulturellt betingat samt kontingent; vår uppfattning av världen skapas och upprätthålls i sociala processer; den sociala konstruktionen av kunskap och sanning påverkar vilka handlingar som är tänkbara (Burr 1995). Eftersom de socialkonstruktionistiska premisserna utgör grunden i all diskursanalys, är premisserna även en del av Hajers argumentativa diskursanalys (Hajer 2006, s. 67).

En diskursanalytisk premiss som härstammar från de socialkonstruktionistiska beskrivna ovan, är att språket anses konstituera den sociala världen och är således inte en avspeglning av en redan existerande verklighet. Ingen kunskap om världen är objektiv. Genom att undersöka språket går det att se hur uppfattningar och kunskap konstitueras (Jørgensen – Phillips 2000, s.11-18). Att få en viss kunskap erkänd som den rätta är en fråga om makt och inflytande (Boréus – Bergström 2018, s. 255). Eftersom språket har en central roll i diskursanalys, anser Boréus och Bergström (2018, s. 291) att det är en teori och metod som är rimlig att använda i en tid där språket får allt större betydelse genom ökad användning av text och bild.

Diskursanalys kritiseras ofta för att sakna verklighetsförankring just för att det inom teorin anses att språket konstituerar, och konstitueras av, ens kunskap om världen. Enligt diskursanalytiker är diskursanalys just därför verklighetsförankrad - diskurser konstituerar den sociala omvärlden som pekar ut handlingsmöjligheter som ger handfasta konsekvenser (Jørgensen – Phillips 2000, s.150). Språket kan skapa policys, påverka institutioner och skifta maktbalanser (Hajer 2006, s. 67).

2.3 Diskursanalys som metod: Hajers argumentativa diskursanalys

I denna uppsats används Martin Hajers argumentativa diskursanalys som metod. Han skapade metoden utifrån Michel Foucaults diskursanalys samt socialpsykologerna Michael Billigs och Rom Harrés arbeten (Hajer 1995, s. 4). Syftet med en argumentativ diskursanalys är att förstå och förklara politik, främst den som ryms inom policys, genom att undersöka och finna diskurser. I sökandet av diskurser inkluderas undersökningar av hur specifika kategorier och koncept konstitueras i specifika fall (Hajer – Laws, 2008) (som i denna uppsats: hur hållbar utveckling konstitueras i Laudato Si). Skapandet av en policy är, enligt Hajer, en process där olika påståenden bedöms, jämförs och sammanförs samt en process där beslut om åtgärder tas. Således innebär skapandet av en policy även konstruktionen av ett problem - en problembild formuleras till vilken lösningar går att finna (Hajer 1995, s. 15 & 22). Därför blir problembilder och lösningar i en policy en stor utpekare av diskurser. Ifall en policy har problembilder och lösningar som går att tolka på flera sätt, anser Hajer att policyn har stor politisk makt (Hajer 1995, s. 61-62).

För att identifiera och analysera diskurserna som finns i policys har Hajer formulerat begrepp vilka fungerar som analysverktyg. Ett av Hajers mest centrala begrepp i metoden är så kallade storylines. Problembilder och lösningar i policys består, enligt Hajer, ofta av storylines. Storylines är påståenden som går att finna i policys och som skapar en form av narrativ, det vill säga de ger mening till fysiska och sociala fenomen. Ofta använder skaparen av en policy storylines som genvägar i kommunikationen med mottagaren. Genvägen innebär en form av förkortning av budskapet, vilket gör att skaparen av policyn och mottagaren inte sällan lägger in olika mening i storylinen (Hajer 2006, s. 69). Således fungerar storylines som en form av metaforer. Detta gör även metaforer till ett viktigt begrepp i Hajers metod. Genom metaforer kan aktörer själva skapa sig en uppfattning om problemet, greppa kunskapsområden utanför deras kompetens, och/eller fylla i de luckor och tvetydigheter som fanns i den ursprungliga texten. Liksom textens mångtydighet ger metaforer texten stor makt, eftersom användandet av metaforer innebär att viss mening går förlorad och därmed kan många aktörer ställa sig bakom texten (Hajer 1995, s. 61-62).

Förutom metaforer är analogier, historiska referenser, klyschor, vädjanden till kollektiva rädslor och skuld känslor exempel på storylines. Storylines förenklar

stora och komplexa koncept samt möjliggör för olika aktörer att antyda att de har en gemensam verklighetsuppfattning (Hajer 1995, s. 56-63). Aktörers syfte med att använda storylines är oftast att föra över en viss verklighetsuppfattning till mottagaren (Hajer 2006, s. 71).

Ett annat viktigt begrepp i Hajers argumentativa diskursanalys är aktörer. Hajer framställer aktörer som “active, selecting and adapting thoughts, mutating and creating them, in the continued struggle for argumentative victory against rival thinkers” (Hajer 1995, s. 53-54). När det gäller klimatpolitik ämnar aktörer, enligt Hajer, föra över sin verklighetsuppfattning på andra. Detta innebär bland annat att aktörer vid skapandet av policys positionerar andra aktörer på vissa sätt. Positioneringen görs ofta genom storylines (Hajer 1995, s. 64-65). För att förstå en policy krävs således en analys av aktörer - både en redogörelse för producenterna av policyn (vilket i denna uppsats går att finna i avdelning 1.1) och en analys av vilka aktörer som positioneras i texten samt på vilket sätt detta görs.

För att forskaren ska kunna säga något meningsfullt om diskursen denne finner i en policy, anser Hajer (och de flesta andra diskursanalytiker) att resultaten från diskursanalysen bör ställas mot någon form av bakgrund. Då kan forskaren jämföra den funna diskursen med tidigare och på så vis undersöka huruvida de skiljer sig åt (Jørgensen – Phillips 2000, s. 133 & 151; Hajer – Laws 2008).

På grund av utrymmesskäl avgränsas denna uppsats till att endast behandla de centrala begreppen i Hajers metod beskrivna ovan. Begreppen är relevanta för uppsatsens syfte eftersom de bidrar till identifierandet av diskurs. Varken diskurskoalitioner [discourse-coalitions] (de koalitioner av aktörer som bildas när de använder samma uppsättningar storylines) (Hajer 1995, s. 65), diskursstrukturering [discourse structuration] eller diskursinstitutionalisering [discourse institutionalisation] (vilka båda mäter hur dominant en diskurs är inom ett visst område) (Hajer 2006, s. 70), används här. Dessa tre analysverktyg är mer relevanta när syftet med en studie är att analysera effekterna av en viss diskurs och inte identifieringen av en sådan, vilket inte är syftet med denna uppsats.

2.4 Metodologiska och teoretiska reflektioner

Diskursanalys bygger på socialkonstruktionistiska premisser (se avdelning 2.2). Detta gör att diskursanalytisk forskning ofta kritiserats för att vara subjektiv och tendentiös, samt att resultaten av forskningen är godtyckliga. För att uppnå det vetenskapliga kravet intersubjektivitet blir det extra viktigt att som forskare försöka ställa sig främmande till materialet (Jørgensen – Phillips 2000, s. 28-29). Likväl, enligt det socialkonstruktionistiska förhållningssättet, är forskaren alltid en del av åtminstone någon av de diskurser som studien omfattar vilket försvårar för forskaren att förhålla sig helt neutral (Boréus – Bergström 2018, s. 293).

Jag avser att, så långt möjligt, ställa mig främmande till materialet jag analyserar, men är medveten om att detta inte är helt möjligt. För att underlätta detta, kan materialet ses på genom en bestämd teori såsom diskursanalys. Genom en konsekvent användning av teori och metod legitimeras således den

vetenskapliga kunskap som produceras med denna uppsats (Jørgensen – Phillips 2000, s. 30).

Diskursanalys bygger på socialkonstruktionismen, inom vilken det anses att kunskap inte är objektiv (Jørgensen – Phillips 2000, s.11-12). Följaktligen hanterar diskursanalytiker metodologiska idealkriterier annorlunda än positivistiska forskare (Teorell – Svensson 2007, s. 54-71). Det innebär inte att det diskursanalytiska angreppssättet sänker den akademiska standarden. Hög validitet kan i diskursanalys uppnås genom konsekvent användning av teori och metod samt genom att utföra en fruktbar analys (Jørgensen – Phillips 2000, s. 111 & 123). I en diskursanalys eftersträvas att undersöka själva diskursen där forskarens egna tolkningar är av relevans. Således är inte hög reliabilitet, i den positivistiska bemärkelsen, eftersträvansvärt (Jørgensen – Phillips 2000, s. 122). Att studien ska vara generaliserbar är ofta ett idealkriterie i forskning, men detta gäller ej i diskursanalys (Denscombe 2009).

Den version av *Laudato Si'* som analyseras i denna uppsats är den engelska som återfinns på Vatikanens officiella hemsida. Vatikanen har ingen officiell svensk version av encyklikan. För att möjliggöra för läsaren av denna uppsats att själv bedöma mina tolkningar i analysen är alla citat i uppsatsen från *Laudato Si'* tagna från den engelska versionen.

2.5 Uppsatsens analysmodell

Denna uppsats huvudsyfte är att undersöka hur hållbar utveckling konstitueras i *Laudato Si'*. Denna frågeställning avses besvaras genom att identifiera diskursen som förs i encyklikan angående hållbar utveckling. För att avgöra vad som berör hållbar utveckling i *Laudato Si'* utgår jag från det som Langhelle definierar som det grundläggande i konceptet hållbar utveckling - sammanföringen av hållbart klimat och social utveckling på global nivå, inom och mellan generationer (Langhelle 2017, s. 195).

I denna uppsats utförs en diskursanalys som är tagen från delar av Hajers metod. Eftersom Hajer lägger stor tyngd vid storylines som analysverktyg och utpekare av diskurser, avser jag undersöka vilka storylines som finns i *Laudato Si'* som är kopplade till hållbar utveckling. Storylines är löst definierade av Hajer, vilket försvårar identifieringen, men genom att utgå från beskrivningen i avdelning 2.3 är det ändå möjligt. Hajer lägger även stor vikt vid aktörer. Följaktligen avser jag även att undersöka hur aktörer positioneras i *Laudato Si'* i samband med hållbar utveckling.

Därtill kommer jag att undersöka vilka problembilder som målas upp i *Laudato Si'* gällande hållbar utveckling och vilka lösningar som läggs fram för dessa problembilder. I den argumentativa diskursanalysen är utformandet av problem och åtgärder en viktig del av policys samt diskurser. Därför är studier av dessa centrala för att finna hur hållbar utveckling konstitueras i encyklikan. Uppsatsens analysmodell kan sammanfattas i dessa fyra frågor:

- Vilka storylines kopplade till hållbar utveckling finns i texten?
- Vilka aktörer finns i texten i samband med hållbar utveckling och hur positioneras dem?
- Vilka övergripande problembilder går att spåra angående hållbar utveckling?
- Vilka lösningar formuleras utifrån problembilderna?

Utifrån denna analysmodell avser jag att identifiera vilken diskurs som förs om hållbar utveckling i Laudato Si'. Löpande i kapitel 3 används textutdrag, främst storylines, från encyklikan för att exemplifiera och ge läsaren kunskap om hur texten har tolkats. Textutdragen behöver anpassas, i omfång och antal, för att passa denna uppsats ramar. Därför avser jag att använda representativa utdrag från texten.

Materialet läses först översiktligt för att identifiera återkommande uttryck, problembilder, lösningar, aktörer, metaforer, analogier och ytterligare former av storylines gällande hållbar utveckling. Dessa läses därefter mer noggrant för att identifiera strukturer, för att se vad som återkommer. Därefter kategoriseras de storylines jag finner in i grupper med syftet att identifiera diskursen påven för kring hållbar utveckling.

För att besvara uppsatsens bisyfte, ämnar jag i avdelning 4.1 ställa och jämföra den diskurs om hållbar utveckling som jag finner i Laudato Si' mot den som går att finna i Agenda 2030.

3 Analys

I detta kapitel utförs uppsatsens analys i enlighet med delar av Hajers metod, på encyklikan *Laudato Si'*. Syftet med analysen är att beskriva hur hållbar utveckling konstitueras i encyklikan. För uppsatsens analysmodell, se avdelning 2.5.

Analysen är uppdelad i fyra avdelningar, där varje avdelning består av en grupp storylines kopplade till konceptet hållbar utveckling. Dessa fyra grupper är de som jag funnit dominerande i analysen av *Laudato Si'*. Jag anser att de fyra grupperna är uttömmande, men de är inte ömsesidigt uteslutande. Storylines från grupperna går in i varandra och därför är det emellanåt svårt att separera dem i fyra grupper. Likväl har jag gjort denna uppdelning i syftet att strukturera analysen.

Respektive avdelning i analysen, består av två avsnitt. I det första avsnittet behandlas hur problembilden påverkar konstitueringen av hållbar utveckling, medan det andra avsnittet behandlar de lösningar som presenteras på problemen och hur lösningarna påverkar konstitueringen. Genomgående i analysen presenteras hur aktörer relevanta för respektive grupp storylines positioneras.

3.1 Gud som en del av hållbar utveckling

Genom ett flertal storylines görs Gud till en del av hållbar utveckling i *Laudato Si'*, både som koncept och som aktör. Denna grupp storylines presenteras först i analysen, eftersom den återkommer i de storylines som presenteras i de kommande avdelningarna. Den centrala roll påven ger Gud i hållbar utveckling märks exempelvis i storylinen: “‘The earth is the Lord’s’ (Ps 24:1); to him belongs ‘the earth with all that is within it’ (Dt 10:14).” (Påven Franciskus 2015, s. 20). I *Laudato Si'* hänvisas till Gud i samband med motiveringar till varför klimatet bör skyddas och social utveckling eftersträvas. Samtidigt framställs Gud som en lösning för att uppnå hållbar utveckling.

3.1.1 Problem

En återkommande problembild i *Laudato Si'* är: “‘If we scan the regions of our planet, we immediately see that humanity has disappointed God’s expectations’.” (Påven Franciskus 2015, s. 18). Genom hänvisningar till bibeln hävdar påven att människan har skapats till Guds avbild, vilket ger varje enskild människa ett högt värde. Utifrån samma motivering framställs människan som en aktiv aktör kapabel till självinsikt och självbehärskning. I *Laudato Si'* framställs det som

människans uppgift, tilldelad av Gud, att skydda världen - en värld där alla “living beings have a value of their own in God’s eyes: ‘by their mere existence they bless him and give him glory’” (Påven Franciskus 2015, s. 20). Denna uppgift ges större vikt genom storylines som syftar till att Gud finns i allt, exempelvis: “The universe unfolds in God, who fills it completely.” (Påven Franciskus 2015, s. 66). På så vis görs Gud till en del av konceptet hållbar utveckling, eftersom det är människans gudagivna uppgift att skydda allt som Gud har skapat och följaktligen allt som Gud är en del av.

Människan framställs i *Laudato Si'* som att ha misslyckats med sin av Gud givna uppgift: “Because of us, thousands of species will no longer give glory to God by their very existence, nor convey their message to us. We have no such right.” (Påven Franciskus 2015, s. 10). Enligt påven har människan således begått en synd gentemot skapelsen, vilken sträcker sig vidare till att “sin is manifest in all its destructive power in wars, the various forms of violence and abuse, the abandonment of the most vulnerable, and attacks on nature.” (Påven Franciskus 2015, s. 20). Synden gentemot skapelsen inkluderar även att människan idag förstör för kommande generationer, vilka ska ha samma gudagivna rätt till Guds skapelser som dagens generation. Orsaken till att människan syndar beskrivs som att människan har glömt bort att Gud är allsmäktig och försöker därmed ta över Guds plats. Det är därför människan anser sig ha “an unlimited right to trample his creation underfoot.” (Påven Franciskus 2015, s. 22). Även kristna framställs i *Laudato Si'* begå denna synd mot Gud, men då är en möjlig orsak att kristna har haft “a mistaken understanding of our own principles [*which, min anm.*] has at times led us to justify mistreating nature, to exercise tyranny over creation, to engage in war, injustice and acts of violence” (Påven Franciskus 2015, s. 58). Oavsett skäl, begår alla människor en synd gentemot skapelsen. Detta innebär i sin tur att människan syndar gentemot Gud när skapelsen inte skyddas. Gud konstitueras således till en del av konceptet hållbar utveckling, eftersom det likställs med en synd att inte verka för en social utveckling och ett hållbart klimat.

3.1.2 Lösning

Problembilden beskriven ovan, att människan tar Guds plats och samtidigt syndar mot hans skapelser, har enligt påven en lösning: “The best way to restore men and women to their rightful place, putting an end to their claim to absolute dominion over the earth, is to speak once more of the figure of a Father who creates and who alone owns the world.” (Påven Franciskus 2015, s. 22). Påven uttrycker storylines om hur Gud går att finna i naturen och i människor. Om människor ser Gud i allt, anser påven att Gud skulle dyrkas mer och därtill skulle ett respektfullt förhållande mellan människan och klimatet skapas. Att finna Gud blir på så vis en del av hur konceptet konstitueras.

För att finna Gud i världen krävs att människan söker honom, vilket kräver viss religiös nyfikenhet. Påven argumenterar att religion har mycket att bidra med när det gäller att skapa en hållbar utveckling. Samtidigt hävdar han att varken han eller den katolska kyrkan har för avsikt att ersätta vetenskap eller politik, utan

förespråkar att all kunskap ska tas i beaktande: “If we are truly concerned to develop an ecology capable of remedying the damage we have done, no branch of the sciences and no form of wisdom can be left out, and that includes religion and the language particular to it.” (Påven Franciskus 2015, s. 18). Således konstitueras hållbar utveckling som en sammanföring av all kunskap.

Påven anser att när människor funnit Gud, kan de ta sig an den gudagivna uppgiften att förvalta Guds skapelser. Detta kan exemplifieras med storylinen: “Yet we are called to be instruments of God our Father, so that our planet might be what he desired when he created it and correspond with his plan for peace, beauty and fullness.” (Påven Franciskus 2015, s. 16). Människan skildras således som ett medel/verktyg i Guds plan för hållbar utveckling. Således kopplar påven samman ett handlande för hållbar utveckling med ett visst förhållningssätt till Gud.

Slutligen gör påven Gud till en del av konceptet hållbar utveckling genom storylines vilka indikerar att Gud kan skapa hållbar utveckling - antingen själv eller i samarbete med människan. Detta gestaltar Gud som en aktiv aktör. Exempel på en sådan storyline är: “Yet God, who wishes to work with us and who counts on our cooperation, can also bring good out of the evil we have done.” (Påven Franciskus 2015, s. 23).

3.2 Inställning som en del av hållbar utveckling

I *Laudato Si'* görs människors inställning till en del av hållbar utveckling. En viss inställning framställs förhindra ett hållbart klimat och en social utveckling, en annan inställning framställs möjliggöra båda målen. Detta kan exemplifieras med storylinen: “The same mindset which stands in the way of making radical decisions to reverse the trend of global warming also stands in the way of achieving the goal of eliminating poverty.” (Påven Franciskus 2015, s. 50).

3.2.1 Problem

I *Laudato Si'* beskrivs grunden till alla problem med klimatet och social utveckling vara etiska och spirituella faktorer, en form av inställning. Påven hävdar att det idag sker en hållbar utveckling, som inte är “worthy of man” (Påven Franciskus 2015, s. 28). Han förklarar det med att: “Every act of cruelty towards any creature is ‘contrary to human dignity’.” (Påven Franciskus 2015, s. 27). Den övergripande problembilden angående inställningen kan exemplifieras med storylinen: “we human beings above all [...] need to change. We lack an awareness of our common origin, of our mutual belonging, and of a future to be shared with everyone.” (Påven Franciskus 2015, s. 58). Inställningen beskrivs både som en orsak till problemen och som ett hinder för att uppnå hållbar utveckling, främst förenandet av ett hållbart klimat och en social utveckling.

En del av den ohållbara inställningen är ignorans. Påven anser att människor väljer att inte se naturens värde utan ser den hellre som en potentiell resurs. Detta har lett till att människan tycker sig dominera natur och klimat. Idén om dominans har även fått sociala konsekvenser: “This vision of ‘might is right’ has engendered immense inequality, injustice and acts of violence against the majority of humanity, since resources end up in the hands of the first comer or the most powerful: the winner takes all.” (Påven Franciskus 2015, s. 24).

En annan del av inställningen är en felplacerad tilltro till människans förmågor. Detta inkluderar en “blind confidence” i tekniska och ekonomiska lösningar för hållbar utveckling. Kombinationen av teknik och ekonomi anser påven ha skapat en självcentrerad kultur där målet är omedelbar tillfredsställelse. Denna del av inställningen gestaltas ofta i *Laudato Si’* med storylinen “‘use and throw away’ logic”. Således inkluderas i problembilden om hållbar utveckling ett tankesätt som framställs som kortsiktigt och egoistiskt.

3.2.2 Lösning

Påven förespråkar en förändrad inställning gällande hållbar utveckling. Det gestaltas som ett sätt att uppnå hållbar utveckling genom att hantera roten till problemet, inte endast symptomen. Påven anser således: “A great cultural, spiritual and educational challenge stands before us, and it will demand that we set out on the long path of renewal.” (Påven Franciskus 2015, s. 58). I *Laudato Si’* förespråkas en inställning där hållbart klimat och social utveckling förenas: “Everything is connected. Concern for the environment thus needs to be joined to a sincere love for our fellow human beings and an unwavering commitment to resolving the problems of society.” (Påven Franciskus 2015, s. 27). Således blir lösningen på problemet en insikt om att allt är integrerat, att “if we feel intimately united with all that exists, then sobriety and care will well up spontaneously.” (Påven Franciskus 2015, s. 4).

I de storylines som berör denna nya inställning gestaltas individen som en central aktör. Det är individen som ska anamma den nya inställningen, en inställning som främst individen gynnas av. Enligt påven följer det med den nya inställningen “liberation from fear, greed and compulsion” och inställningen möjliggör för människor att “embark on new paths to authentic freedom.” (Påven Franciskus 2015, s. 3 & s. 59). Människan framställs i *Laudato Si’* som kapabel till att ändra inställning för att människan är gjord för kärlek.

För att hållbar utveckling ska uppnås anser påven att den nya inställningen behöver vara långsiktig. Detta medför, enligt påven, att de fattiga liksom kommande generationer inkluderas i konceptet hållbar utveckling.

Även i denna grupp storylines framställs Gud som en central aktör. Den nya inställningen likställs i *Laudato Si’* med “a way of loving, of moving gradually away from what I want to what God’s world needs.” (Påven Franciskus 2015, s. 3). Guds roll i denna nya inställning kan illustreras med storylinen: “We are speaking of an attitude of the heart (...) which accepts each moment as a gift from God to be lived to the full.” (Påven Franciskus 2015, s. 65). Genom att se Guds

närvaro i allt levande, framställs det i Laudato Si' som att människan direkt får en inställning förenlig med hållbar utveckling.

Enligt påven väljer inte alltid människor självmant att förändra sin inställning. Han föreslår därför att utbildning bör ges angående hållbar utveckling: "If we want to bring about deep change, we need to realize that certain mindsets really do influence our behaviour. Our efforts at education will be inadequate and ineffectual unless we strive to promote a new way of thinking about human beings, life, society and our relationship with nature." (Påven Franciskus 2015, s. 62). Vidare anser påven det vara "wonderful how education can bring about real changes in lifestyle." (Påven Franciskus 2015, s. 61). Politiska institutioner och så kallade andra sociala grupper ska stå för utbildningen och spridningen av den nya inställningen. Även kyrkan ges en sådan roll, vilken kan sammanfattas med storylinen: "The rich heritage of Christian spirituality, the fruit of twenty centuries of personal and communal experience, has a precious contribution to make to the renewal of humanity." (Påven Franciskus 2015, s. 62).

3.3 Integration som en del av hållbar utveckling

I Laudato Si' är en vanligt förekommande storyline att allt och alla är integrerade. Detta är en bred grupp storylines där påven ger många olika exempel, men kan sammanfattas med: "We are faced not with two separate crises, one environmental and the other social, but rather with one complex crisis which is both social and environmental." (Påven Franciskus 2015, s. 41). Att allt är integrerat är följaktligen en del av hur hållbar utveckling konstitueras i Laudato Si'. Vanligt förekommande bland dessa storylines är familjen. Familjen framställs i Laudato Si' som en viktig aktör, men främst används familjen och familjemedlemmar som metaforer för en integrerad värld.

3.3.1 Problem

I denna grupp storylines formuleras en problembild om hållbar utveckling som kan sammanfattas med storylinen: "The human environment and the natural environment deteriorate together; we cannot adequately combat environmental degradation unless we attend to causes related to human and social degradation." (Påven Franciskus 2015, s. 14). Påven anser att människan är orsaken till det mänskliga och sociala förfallet, vilket i sin tur har lett till förstörandet av klimatet och detta försämrar den sociala utvecklingen ytterligare. Det förklaras råda ett ömsesidigt beroendeförhållande mellan ett hållbart klimat och en social utveckling, och således målar påven upp en bild av att allt är integrerat. Det är här familjerelationer används som metaforer i påvens storylines. Exempelvis: "Everything is related, and we human beings are united as brothers and sisters on a wonderful pilgrimage, woven together by the love God has for each of his creatures and which also unites us in fond affection with brother sun, sister moon,

brother river and mother earth.” (Påven Franciskus 2015, s. 27). Gud blir återigen en aktuell aktör och framställs i denna grupp storylines ofta som den gemensamme fadern.

Människan förklaras vara orsaken till att klimatet och utveckling förstörs, eftersom människan beter sig på ett sätt som inte är förenligt med att allt är integrerat: “the speed with which human activity has developed contrasts with the naturally slow pace of biological evolution. Moreover, the goals of this rapid and constant change are not necessarily geared to the common good or to integral and sustainable human development.” (Påven Franciskus 2015, s. 6). Påven listar exempel på dessa förändringar, såsom användandet av fossila bränslen, konsumtion och produktion, det ekonomiska systemet och teknologi.

Problembilden som målas upp i Laudato Si’ gällande att allt är integrerat beskrivs i relativt abstrakta begrepp som “politik” och “teknologi”. Den abstrakta problembilden, att människan förstör allt, blir således en del av hur konceptet hållbar utveckling konstitueras. Att allt är integrerat ges ett värde i Laudato Si’ som följaktligen blir en del av hållbar utveckling. Värdet skapas mycket genom användandet av familjen som metafor och genom Gud.

3.3.2 Lösning

Påven förespråkar som lösning på problembilden i avsnitt 3.3.1 att människan ska se allt i världen som integrerat. Endast genom en sådan världssyn kan hållbar utveckling nås. Lösningen tangerar den grupp storylines som återfinns i avdelning 3.2. Skillnaden är att världssynen där allt är integrerat tydligt löser problembilden där människan beskrivs sakna denna insikt. Således förs två snarlika, men ej identiska, lösningar i form av inställningar in i konceptet hållbar utveckling. Påvens förespråkade lösning till problembilden i avsnitt 3.3.1 kan exemplifieras med storylinen: “Today, however, we have to realize that a true ecological approach always becomes a social approach; it must integrate questions of justice in debates on the environment, so as to hear both the cry of the earth and the cry of the poor.” (Påven Franciskus 2015, s. 14). Kultiveras ett synsätt där allt ses som integrerat anser påven att strategier för hållbar utveckling kommer utformas som inkluderar alla delar av världen. Detta framställs som ett krav för att uppnå hållbar utveckling.

Människan beskrivs som orsaken till att klimatet, mänskligheten och samhället försämras. Genom att ändra inställning förklaras människan kunna lösa problemen. I dessa lösningar kan det hävdas att människan och det sociala prioriteras över klimatet, vilket kan exemplifieras med storylinen: “This rediscovery of nature can never be at the cost of the freedom and responsibility of human beings who, as part of the world, have the duty to cultivate their abilities in order to protect it and develop its potential.” (Påven Franciskus 2015, s. 23).

Även i lösningarna används familjen och familjemedlemmar som metaforer för att visa hur allt är integrerat och vilken vikt detta ges. Påven anser att hela den mänskliga familjen behöver gå samman och arbeta för hållbar utveckling. Detta kräver i sin tur att människor “strengthen the conviction that we are one single

human family.” (Påven Franciskus 2015, s. 16). Det görs inte tydligt i *Laudato Si'* när familjen används som metafor och när familjen görs till en aktör. Detta kan tolkas som att påven inte skiljer på de två, utan ser allt och alla i världen som en familj.

I dessa storylines görs Gud återigen central. Genom att gestaltas som den gemensamme fadern visar påven hur även Gud är en del av familjen, eventuellt dess överhuvud, vilket ökar metaforens tyngd. Exempel på sådan storyline är: “is to speak once more of the figure of a Father who creates and who alone owns the world.” (Påven Franciskus 2015, s. 22). Därtill görs Gud till en relevant aktör i denna grupp av lösningar genom att tro beskrivs som ett sätt för kristna att se allt som integrerat. Således kan tron bereda väg för kristna att arbeta för hållbar utveckling.

3.4 Skuld som en del av hållbar utveckling

Den fjärde gruppen storylines i *Laudato Si'* kan sammanfattas med storylinen: “Our world has a grave social debt towards the poor.” (Påven Franciskus 2015, s. 10). Genom hela encyklikan återkommer två kategorier av aktörer, vilka gestaltas som varandras motsatser - de rika och de fattiga (vilka även kallas “global north” / “global south”, samt “developed countries” / “developing countries”). Dessa kategorier används för att beteckna individer, grupper och länder. Ofta specificeras inte vilken typ av aktör som åsyftas i ett visst fall. Genom att använda storylines som inkluderar en form av skuld från de rika till de fattiga för den rådande klimatsituationen och den sociala utvecklingen, konstitueras skuld till en del av hållbar utveckling.

3.4.1 Problem

Problembilden som målas upp angående denna skuld är att de rika under lång tid har utnyttjat de fattiga. Därför står de förra nu i skuld till de senare. Utnyttjandet har skapat en obalans i världen som förhindrar hållbar utveckling. Orsaken bakom utnyttjandet förklaras i första hand vara ekonomiska faktorer, där ohållbar produktion och konsumtion samt överanvändning av fattiga länders naturresurser lyfts. Utnyttjandet påstås förstöra för hållbar utveckling: “In different ways, developing countries, where the most important reserves of the biosphere are found, continue to fuel the development of richer countries at the cost of their own present and future.” (Påven Franciskus 2015, s. 15).

En del av denna problembild beskrivs som att de rika inte agerar för att minska sin skuld. De rika förklaras vara i en maktposition i förhållande till de fattiga liksom klimatet: “Many of those who possess more resources and economic or political power seem mostly to be concerned with masking the problems or concealing their symptoms” (Påven Franciskus 2015, s. 8). Enligt påven är denna inställning, där de rika väljer att sätta sina egna intressen före

världens bästa, även skälet till att internationella förhandlingar om hållbar utveckling inte ger tillräckliga resultat.

De rika beskrivs således som egoistiska och det är en orsak till att skulden uppstått. Ytterligare en faktor till skulden beskrivs vara det ekonomiska systemet. Påven anser att ekonomin, i vilken han explicit inkluderar marknaden, har fått för stor makt - större än politik och stater. Marknaden framställs som inkapabel till att skapa en hållbar utveckling. Istället förklaras ekonomin förstöra klimatet, människan och samhället. Påven anser att systemet innehar "economic variables which assign to products a value that does not necessarily correspond to their real worth. This frequently leads to an overproduction of some commodities, with unnecessary impact on the environment and with negative results on regional economies." (Påven Franciskus 2015, s. 55). Enligt påven härstammar de rikas egoism från det ekonomiska systemet, vilket exempelvis märks i storylinen: "Where profits alone count, there can be no thinking about the rhythms of nature, its phases of decay and regeneration, or the complexity of ecosystems [...] or the concerns and needs of the poor." (Påven Franciskus 2015, s. 55).

I *Laudato Si'* beskrivs en obalans, i vilken de fattiga drabbas hårdast av att de rikas agerande inte leder till en hållbar utveckling. De rika anses ha försatt de fattiga i en situation där de är "denied the right to a life consistent with their inalienable dignity." (Påven Franciskus 2015, s. 10). Denna typ av storyline återkommer när de fattiga i *Laudato Si'* betecknas som "the excluded" och "the most vulnerable people on the planet". Beteckningarna i kombination med att påven trycker på att de fattiga är majoriteten av jordens befolkning, ökar skuldbeläggningen. Sammanfattningsvis blir det skuldbelagda förhållandet mellan de rika och de fattiga en del av påvens konstituering av hållbar utveckling.

3.4.2 Lösning

Lösningarna som påven presenterar till problembilden i avsnitt 3.4.1 avser hur de fattiga och de rika har olika ansvarsområden gällande hållbar utveckling. Fördelningen av skuldbördan är skälet till att de ges olika ansvarsområden. Påven anser att: "The developed countries ought to help pay this debt by significantly limiting their consumption of non-renewable energy and by assisting poorer countries to support policies and programmes of sustainable development." (Påven Franciskus 2015, s. 15). Påven ger de rika länderna ett större ansvar att tillhandahålla lösningar för hållbar utveckling, med motiveringen att de huvudsakligen skapat problemen. För de fattiga länderna föreslår påven, förutom att de bör ta hjälp av de rika länderna för att uppnå hållbar utveckling, att deras "priorities must be to eliminate extreme poverty and to promote the social development of their people. [...] to develop less polluting forms of energy production [...] The costs of this would be low, compared to the risks of climate change." (Påven Franciskus 2015, s. 50). Lösningarna som presenteras inom denna grupp av storylines specificeras i högre grad än problembilderna gälla länder. Detta ger länder en relativt central roll i hållbar utveckling.

Den huvudsakliga lösningen i *Laudato Si'* på skulden är att de två grupperna aktörer (främst länder) har olika ansvarsområden. Samtidigt anser påven att alla aktörer ska inkluderas i lösningarna för hållbar utveckling. Att alla ska inkluderas innebär även att alla människors (främst de fattigas) behov och rättigheter ska beaktas. Detta görs till ett krav för att hållbar utveckling ska kunna nås. Detta kan exemplifieras med storylinen: "We need a conversation which includes everyone, since the environmental challenge we are undergoing, and its human roots, concern and affect us all." (Påven Franciskus 2015, s. 5).

Det ekonomiska systemet förklaras vara en faktor i den skuld som rika har mot fattiga. Därför föreslår påven en förändring i systemet. Han anser att "a decrease in the pace of production and consumption can at times give rise to another form of progress and development. [...] If we look at the larger picture, we can see that more diversified and innovative forms of production which impact less on the environment can prove very profitable." (Påven Franciskus 2015, s. 55). Vidare föreslår han en "decreased growth in some parts of the world, in order to provide resources for other places to experience healthy growth." (Påven Franciskus 2015, s. 56). Det ekonomiska systemet och den skuld som hör samman med det, görs således till en del av hur hållbar utveckling konstitueras.

4 Diskussion

I detta kapitelns första avdelning behandlas uppsatsen bisyfte genom en jämförelse mellan konstitueringen av hållbar utveckling i *Laudato Si'* (se kapitel 3) och konstitueringen av konceptet i Agenda 2030 (se avdelning 1.2). I den följande avdelningen förs en diskussion utifrån uppsatsens diskursanalytiska ståndpunkt avseende påvens konstituering av hållbar utveckling.

4.1 Jämförande diskussion

Hållbar utveckling i Agenda 2030 består av tre integrerade och odelbara dimensioner – en social, en ekonomisk och en miljömässig. I *Laudato Si'* går det att se fyra grupperingar av storylines – som behandlar Gud, integration, inställning och skuld. Det går att se alla tre dimensioner från Agenda 2030 i *Laudato Si'* eftersom påven diskuterar sociala, ekonomiska och miljömässiga aspekter som en del av hållbar utveckling (se kapitel 3). Dock går det inte att se de fyra grupperna storylines i Agenda 2030 – varken inställning eller Gud konstituerar hållbar utveckling i agendan. Dessa två grupper storylines kan ses som delar av ett narrativ kring individens moral och etik, ett narrativ påven för i högre grad än FN. Att allt och alla är integrerade finner även stöd i agendan, då det beskrivs som att de övergripande målen är odelbara och integrerade. Även skulden går att finna i Agenda 2030 då FN, liksom påven, skiljer mellan två grupper och hävdar att dessa är ansvariga för olika delar av den rådande situationen och ålägger dem att vidta olika åtgärder. I Agenda 2030 benämns de två grupperna utvecklingsländer respektive utvecklade länder, medan de i *Laudato Si'* ges varierade benämningar (min sammanfattning är de rika respektive de fattiga), men FN:s benämning förekommer även där (FN 2015, A/RES/70/1; Påven Franciskus 2015).

I Agenda 2030 ges större vikt till mänsklig utveckling än ett hållbart klimat. Detta märks delvis då målet minskad fattigdom ges högsta prioritet och därför sätts de sociala och ekonomiska dimensionerna i något större fokus än den miljömässiga. Större vikt ges till ekonomisk tillväxt och social inkludering, än ett skydd för miljön. I *Laudato Si'* går det att hävda att den ekonomiska dimensionen av hållbar utveckling är minst central – den diskuteras i liten utsträckning och ekonomisk tillväxt framställs inte som en lösning, jämfört Agenda 2030. Påven förespråkar istället en minskad tilltro till ekonomiska lösningar för hållbar utveckling. Således för FN i sin konstituering av hållbar utveckling in en förbättring av det rådande ekonomiska systemet, medan påven förespråkar ett skifte från tillväxtbaserade lösningar till andra åtgärder (Påven Franciskus 2015; FN 2015, A/RES/70/1).

I *Laudato Si'* görs individers tankesätt och inställning centralt för hållbar utveckling. Denna inställning kan anses vara en del av den sociala dimensionen, då individen sätts i fokus samt att den förespråkade inställningen innebär ökad empati. Inställningen kan även anses inkluderad i den miljömässiga dimensionen, då påven förespråkar ett integrerat synsätt där miljön är central. Inställningen kan däremot knappast ses som en del av den ekonomiska dimensionen i samma utsträckning. Påven diskuterar endast ekonomin när han förkastar det ekonomiska systemet, vilket han anser motverka hållbar utveckling (Påven Franciskus 2015).

I *Laudato Si'* görs följaktligen individer till centrala aktörer för hållbar utveckling genom att fokus läggs på deras inställning. Individens centrala roll märks även genom att påven explicit riktar sig till all världens människor. Agenda 2030 riktas förvisso till alla människor, men tyngden i agendan läggs på länder och deras agerande (Påven Franciskus 2015; FN 2015, A/RES/70/1).

Både *Laudato Si'*s konstituering av hållbar utveckling och Agenda 2030:s, inkluderar uttryckligen en intra- och intergenerationell aspekt i konceptet. Båda konstitueringarna är även relativt vaga angående specifika åtgärder för att nå hållbar utveckling. Det är möjligt att påven inte eftersträvar att vara konkret eftersom han huvudsakligen föreslår en förändrad inställning som åtgärd vilket är svårt att konkretisera (Påven Franciskus 2015; FN 2015, A/RES/70/1).

4.2 Diskursanalytisk diskussion

I avdelning 4.1 belyses vissa likheter och vissa skillnader mellan konstitueringen av hållbar utveckling i *Laudato Si'* och den i Agenda 2030. Likheterna och skillnaderna skulle kunna förklaras med Langhelles teori, den om att människor tar in sin redan existerande politiska och filosofiska världsbild i hållbar utveckling vilket påverkar hur de konstituerar begreppet (Langhelle 2017, s. 198). Teorin ligger i linje med de diskursanalytiska premisserna (se avdelning 2.2). I diskursanalytisk teori anses nämligen språket konstituera, och konstitueras av, ens kunskap om världen. Således är människans uppfattning av världen historiskt och kulturellt betingad (Jørgensen – Phillips 2000, s.11-18; Burr 1995). Olikt Agenda 2030, tar påven in ett etiskt/moraliskt element i konceptet, vilket påverkar hans konstituering av hållbar utveckling. Som religiös ledare är det sannolikt att påven har etiska/moraliska resonemang som en relativt stor del av sin världsbild. Likheterna mellan konstitueringarna kan, på liknande sätt, förklaras med att påven innan han skrev *Laudato Si'* sannolikt fick en bild av konceptet utifrån FN:s tidigare brett accepterade konstitueringar som Agenda 2030 bygger på.

Enligt Hajer, vars metod/teori utgår från de diskursanalytiska premisserna, ämnar aktörer via policys föra över en viss verklighetsuppfattning till mottagaren. Aktörer konstruerar och sprider aktivt en viss kunskap om världen via språket (Hajer 2006, s. 71). I *Laudato Si'* görs detta explicit, eftersom påven framställer en viss verklighetsuppfattning som problemet och en annan verklighetsuppfattning som lösningen.

Laudato Si' är en text fylld med storylines. Enligt Hajer medför användandet av storylines att viss mening går förlorad och det öppnas upp för flera olika tolkningar. Detta eftersom storylines förenklar stora och komplexa koncept. En text vars lösningar kan tolkas på flera sätt, anser Hajer kan ha stor politisk makt (se avdelning 2.3) (Hajer 1995). Ifall textens inflytande som encyklika (se avdelning 1.1) slås ihop med Hajers antaganden om mångtydighet och makt, kan det antas att konstitueringen av hållbar utveckling i Laudato Si' har möjligheten att påverka många. Slås detta sedan ihop med det diskursanalytiska antagandet att språkanvändning får konkreta konsekvenser (se avdelning 2.2), är påvens konstituering av hållbar utveckling av ännu större intresse. Inte minst då den i viss mån skiljer sig från konstitueringen i Agenda 2030 som är en av de bredast accepterade globalt (se avdelning 1.2).

5 Slutsats och förslag till vidare forskning

Detta kapitel inleds med uppsatsens slutsats. Uppsatsens huvudfrågeställning besvaras genom en redogörelse för konstitueringen av hållbar utveckling i *Laudato Si'*, byggd på uppsatsens analys. Den andra frågeställningen besvaras genom en kort sammanfattning av jämförelsen utförd i avdelning 4.1. Därpå följer en avdelning med förslag till vidare forskning.

5.1 Slutsats

Under analysen har jag identifierat fyra dominerande grupper storylines i *Laudato Si'* vilka alla bidrar till hur konceptet hållbar utveckling konstitueras i encyklikan. Dessa fyra grupper storylines är delvis överlappande och vissa storylines återkommer i flera grupper. Tillsammans bygger storylinesen upp en diskurs om hållbar utveckling och hur konceptet konstitueras.

Följande är en sammanfattning av min analys om diskursen som påven för i *Laudato Si'*. Påven för en diskurs om hållbar utveckling där allting beskrivs som integrerat. Således sammanförs ett hållbart klimat och en social utveckling i påvens konstituering. Människan och dess inställning till världen (Gud inkluderad) förklaras vara grundproblemet till att hållbar utveckling inte sker. Detta blir en central del av hur hållbar utveckling konstitueras. En effekt av människans inställning är att en skuld uppstått mellan olika människor och en annan att människan syndar gentemot skapelsen. Åtgärderna som konstitueras till en del av hållbar utveckling kretsar alla kring att en ny inställning till verkligheten ska anammas där människor börjar behandla allt och alla som delar av samma familj.

Påvens diskurs har i uppsatsen, i enlighet med diskursanalytisk metodologi, ställts mot en bakgrund. Den valda kontexten är FN:s konstituering av hållbar utveckling i Agenda 2030. Denna brett accepterade konstituering har vissa likheter och vissa skillnader med konstitueringen i *Laudato Si'*. Dessa kan till viss del förstås genom att utgå från uppsatsens teori och metod (för resonemanget, se avdelning 4.2). Den huvudsakliga skillnaden är att det i *Laudato Si'* fokuseras på individer och moraliska/etiska aspekter, medan det i Agenda 2030 ges mycket uppmärksamhet åt sociala aspekter och länders ekonomiska tillväxt - en tillväxt påven inte förespråkar. Skillnaden kan även beskrivas som att de fyra grupperna storylines som bygger upp hållbar utveckling i *Laudato Si'*, inte går att finna i Agenda 2030. Samtidigt är den huvudsakliga likheten att Agenda 2030:s tre

dimensioner av hållbar utveckling går att finna i varierande utsträckning i Laudato Si's konstituering, liksom att båda konstitueringarna har ett inter och intra-generationellt perspektiv.

5.2 Förslag till vidare forskning

På grund av uppsatsens ramar och omfång har vissa frågeställningar av intresse inte berörts i denna. Förslag till vidare forskning är att undersöka hur påvens konstituering påverkat diskursen om hållbar utveckling, nu när den haft några år på sig att göra ett avtryck. Snarlikt förslag är att undersöka om och hur påvens konstituerande av hållbar utveckling har påverkat individer, katoliker och andra.

Ytterligare ett förslag till vidare forskning är att undersöka andra koncept i Laudato Si'. Även om det går att hävda att hållbar utveckling är ett av de centralaste koncepten i encyklikan, behandlas andra aktuella koncept i texten. Exempelvis skulle det vara intressant att undersöka hur koncept som jämställdhet, sexualitet, ekonomi och rätten till liv framställs i Laudato Si' samt konsekvenserna av hur de framställs.

6 Referenser

Abidin Bagir, Zainal, 2019. "Reading Laudato Si' in a rainforest country: ecological conversion and recognition of indigenous religions" i Robert McKim (red.) *Laudato Si' and the Environment*. New York: Routledge, s. 38-59.

Boréus, Kristina – Göran Bergström, 2018. *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur AB.

Burr, Vivien, 1995. *An Introduction to Social Constructionism*. London: Sage.

Denscombe, Martyn, 2009. *Forskningshandboken- för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Esaiasson, Peter – Mikael Giljam – Henrik Oscarsson – Ann Towns – Lena Wängnerud, 2017. *Metodpraktikan: Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Wolters Kluwer.

Earth Day Network = Earth Day Networks webbplats, 2015. *Pope Francis, Calling on Moral Action for Climate Justice*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.earthday.org/2015/09/16/pope-francis-calling-on-moral-action-for-climate-justice/>. Hämtdatum: 2019-11-20.

Europeiska kommissionen = Europeiska kommissionens webbplats. *The 2030 Agenda for Sustainable Development and the SDGs*. [Elektronisk] Tillgänglig: https://ec.europa.eu/environment/sustainable-development/SDGs/index_en.htm. Hämtdatum: 2020-01-17.

FN 1 = Förenta nationernas webbplats. *Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn/fns-arbete-for-utveckling-och-fattigdomsbekampning/agenda2030-och-de-globala-malen/>. Hämtdatum: 2020-01-16.

FN 2 = Förenta nationernas webbplats. *The Sustainable Development Agenda*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/>. Hämtdatum: 2020-01-16.

FN A/RES/70/1 = Förenta nationerna, 2015. "Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development". The General Assembly.

Freyfogle, Eric, 2019. "Laudato Si' and private property" i Robert McKim (red.) *Laudato Si' and the Environment*. New York: Routledge, s. 21-37.

Hajer, Maarten, 1995. *The politics of environmental discourse: ecological modernization and the policy process*. Oxford: Oxford University Press.

Hajer, Maarten, 2006. "Doing discourse analysis: coalitions, practices, meaning" i Margo van den Brink & Tamara Metze (red.) *Words matter in policy and planning: Discourse theory and method in the social sciences*. Utrecht: Labor Grafimedia, s. 65-74.

Hajer, Maarten – David Laws, 2008. "Ordering through Discourse" i Robert Goodin & Michael Moran & Martin Rein (red.) *The Oxford Handbook of Public Policy*. Oxford: Oxford University Press, s. 251- 268.

Hrynkow, Christopher, 2018. "Faith-Filled Visions for a Vital Earth Community: Deep Sustainability, Theo-Ecoethics, and Laudato Si'", *Religious Studies and Theology*, vol. 37, nr. 1, s. 47-65.

Jiao Zhang, Xue, 2016. "How St. Francis Influenced Pope Francis' Laudato Si'", *Cross Currents*, vol. 66, nr. 1, s. 42-56.

Jørgensen, Marianne – Louise Phillips, 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur AB.

Kaufman, Michael, 2018. "From Texas Gulf Sulphur to Laudato Si': Mining Equitable Principles from insider Trading Law", *SMU Law Review*, vol. 71, nr. 3, s. 811-834.

Langhelle, Oluf, 2017. "Sustainable Development: Linking Environment and Development" i James Meadowcroft & Daniel J. Fiorino (red.) *Conceptual Innovation in Environmental Policy*. Cambridge: The MIT Press, s. 181-206.

Landrum, Asheley – Robert Lull – Heather Akin – Ariel Hasell –Kathleen Jamieson Hall, 2017. "Processing the papal encyclical through perceptual filters: Pope Francis, identity-protective cognition, and climate change concern", *Cognition*, vol. 166, s. 1-12.

Microsoft = Microsofts webbplats. *Our commitment to sustainable development*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.microsoft.com/en-us/corporate-responsibility/un-sustainable-development-goals>. Hämtdatum: 2020-01-17.

Narbona, Juan, 2016. "Digital leadership, Twitter and Pope Francis", *Church, Communication and Culture*, vol. 1, nr. 1, s. 90-109.

Nationalencyklopedin, "encyklika" i *Nationalencyklopedin*. [Elektronisk]
Tillgänglig: <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/encyklika>.
Hämtdatum: 2019-11-19.

Nationalencyklopedin, "hållbar utveckling" i *Nationalencyklopedin*. [Elektronisk]
Tillgänglig:
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/h%C3%A5llbar-utveckling>. Hämtdatum: 2020-01-16.

Nationalencyklopedin, "ofelbarhetsdogmen" i *Nationalencyklopedin*.
[Elektronisk] Tillgänglig:
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/ofelbarhetsdogmen>.
Hämtdatum: 2019-11-20.

Nationalencyklopedin, "Vatikanstaten" i *Nationalencyklopedin*. [Elektronisk]
Tillgänglig:
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/vatikanstaten>.
Hämtdatum: 2019-11-20.

Nationalencyklopedin, "påve" i *Nationalencyklopedin*. [Elektronisk] Tillgänglig:
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/p%C3%A5ve>.
Hämtdatum: 2019-11-19.

Påven Franciskus, 2015. *Laudato Si': On Care for Our Common Home*. Vatican City: Encyclical Letter.

Regeringskansliet = Regeringskansliets webbplats. *Agenda 2030 och globala målen*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/regeringspolitik/globala-malen-och-agenda-2030/>. Hämtdatum: 2020-01-17.

Sachs, Wolfgang, 2017. "The Sustainable Development Goals and Laudato si': varieties of Post-Development?", *Third World Quarterly*, vol. 38, nr. 12, s. 2573-2587.

Scherz, Paul, 2018. "Living Indefinitely and Living Fully: Laudato Si' and the Value of the Present in Christian, Stoic, and Transhumanist Temporalities", *Theological Studies*, vol. 79, nr. 2, s. 356-375.

Stockholms katolska stift 1 = Stockholms katolska stifts webbplats. *Katolska*

kyrkan - en snabbkurs. [Elektronisk] Tillgänglig:
<https://www.katolskakyrkan.se/katolska-kyrkan-i-sverige/katolska-kyrkan-en-snabbkurs>. Hämtdatum: 2019-11-19.

Stockholms katolska stift 2 = Stockholms katolska stifts webbplats. *Påve Franciskus*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://www.katolskakyrkan.se/katolska-kyrkan-i-varlden/vatikanen/paaven/paave-franciskus>. Hämtdatum: 2019-11-19.

Stockholms katolska stift 3 = Stockholms katolska stifts webbplats. *Följ påven på sociala medier*. [Elektronisk] Tillgänglig:
<https://www.katolskakyrkan.se/katolska-kyrkan-i-varlden/vatikanen/paaven/folj-paven-pa-sociala-medier>. Hämtdatum: 2019-11-20.

Svenska kyrkans biskopar, 2019. *Ett biskopsbrev om klimatet*. Uppsala: Svenska kyrkan.

Teorell, Jan – Torsten Svensson, 2007. *Att fråga och att svara. Samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Liber.

Troy, Jodok, 2016. “The Catholic Church and International Relation”, *Oxford Handbooks Online*. [Elektronisk] Tillgänglig:
<https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199935307.001.0001/oxfordhb-9780199935307-e-2>. Hämtdatum: 2019-11-19.

Walsh, James – Angelo Solarino, 2016. “Commitments and Appeals to Make a Better World: The Global Compact, Laudato Si and Our Future”, *Journal of Corporate Citizenship*, vol. 2016, nr. 64, s. 121-144.

Yale FES = Yale School of Forestry & Environmental Studies webbplats, 2015. *Frequently Asked Questions About the Papal Encyclical*. [Elektronisk] Tillgänglig: <https://environment.yale.edu/news/article/frequently-asked-questions-about-the-papal-encyclical>. Hämtdatum: 2019-11-20.